

תוכן עניינים

1-----	מבוא-----
1-----	פרויד- האני וההמוך-----
5-----	"על המים" מנקודת מבטו של פרויד-----
6-----	"השמכאן" מנקודת מבטו של פרויד-----
7-----	השוואה בין שני הסיפורים וביקורת על פרויד-----
10-----	דיון וסיכום-----

מבוא

פרויד אמר פעם "הציוויליזציה התחילה ברגע שאדם כועס הביע את עצמו במילה במקום באבן". במשפט זה מייחס פרויד השפעה של אדם אחד על עולם שלם, נקודת מבטו היא כי ההמון אשר לאט הפך להיות מתורבת יותר החל ממחשבה יחידנית אחת. עיקר דבריו של פרויד נכתבו בין המלחמות, הראשונה והשנייה הרבה לאחר תקופת הנאורות כאשר יחידנים החלו להשפיע על החברה. מהמון בו שולט מנהיג בכוח ועצמה ורבים הולכים אחריו, אם מאהבה ואם מפחד¹, מגיע פרויד לאחר שהחברה הופכת תהפוכות. בעוד רבים מכוונים להבין את הפסיכולוגיה, האדם, המחשבה, הוא מנסה להבין את הקשרים והכשלים של האני אל מול ההמון.

שאלת המחקר שלי תהיה בהנחה שחברות אינן דומות במהותן ועדיין אינדיבידואלים שורדים, כיצד (אם בכלל) ניתוח ה"אני" של פרויד תואם את הבנתו מהתנהגות ההמון? ההשערה שלי היא שכאשר פרויד מדבר על האני הוא צודק בדבריו ומנתח את האני בצורה שתגרום לנו להבין את עצמנו טוב יותר. לעומת זאת, במעבר בין האני לבין ההמון (המיוצגת כחברה) והתמורות של אותו אני והמון וההפך, פרויד כושל. לדעתי, פרויד הושפע מדי מאותה תקופה בה הוא נמצא במקום המסוים בו הוא נמצא ודעתו מותאמת לנתונים אלו.

עיקר ההתייחסות של ההמון שאני בחרתי לצורך עבודה זו היא החברה בתור ההמון וההתייחסות של האני לאני האחר. קודם אנתח את ההסתכלות של פרויד על ההמון ויותר בהקשר של חברה, את המאפיינים בהם מתמקד פרויד והשוואה של האני לחברה. לאחר מכן, אראה מדוע הסתכלות של פרויד ל"אני האחר" אף לוקה בחסר. לאחר מכן אגע בשני סיפורים של גיי דה מופסאן "על המים" ו"השמכאן" מנקודת מבטו של פרויד. לאחר מכן אערוך השוואה בין שני סיפורים אלו ואראה כיצד ניתוח זה משרת את המסקנה שלי, שפרויד אומנם מנתח בצורה מסוימת את ה"אני" אך צורה זו מאבדת מהאפקט שלה כשהוא נודד לעבר החברה.

פרויד- האני וההמון

דרך מבטו של פרויד בניתוח את האנליזה של ה"אני" אינה מתכוונת אך ורק לעיניים של הפרט על עצמו, אלא מייחסת חשיבות יתרה למיקומו של האחר או האחרים בעיניו. פרויד אף אינו מגביל את הצד השני לאדם אחד או יותר, אלא מציע שלפעמים גם ה"אני האחר" הוא ההמון והוא משפיע על תכונותיו של היחיד ומשנה אותו. ההמון הוא למעשה האני עצמי, אדם אחד אחר או שניים ויותר, קבוצה של אנשים או אפילו אוכלוסייה. בנוסף, ההמון אינו מוגבל לכלל קבוע של אנשים אלא משתנה מעת לעת. ככה, ההמון משתנה מכזה שהוא פרימיטיבי עם מנהיג או ללא מנהיג, המון מאורגן או לא מאורגן (כפי שיפורט בהמשך).

פרויד טוען כי הפסיכולוגיה של האני אינה אלא פסיכולוגיה חברתית בה ההמון משפיע ותורם תמורה מסוימת להתפתחות של האני ומשנה את התנהגותו. ההתפתחות אינה במובן של

¹ פרויד אומר שהמאמינים הולכים אחרי המנהיג מאהבה, אני חושבת שהרבה מנהיגים השליטו פחד רב ולכן הרבה הלכו אחריהם. טול למשל את מלכות אנגליה אל מול מלכות צרפת, הראשונה חייה ומוגנת עד היום, מבוססת על אהבת המלך והמולדת, השנייה שרידיה בקושי נמצאים ותמונות של מי שהיה פעם עריץ שולט מוצגות צד תמונות של גילויטינות שערפו את ראשו.

פרט שמקבל מההמון תמורה חיובית, אלא להפך, ההמון חוזר למעשה מחשבתית אחורה ויצריו עולים על הרציונל שבו עד שהוא הופך לפרימיטיבי. למעשה, פרויד במאמרו מביא הגדרות של פסיכואנליטיים אחרים ומבהיר מה מחשבתם על יחסי המון-פרט ורק בין השורות הוא מביע את דעתו, הן כהסכמה (לה-בון) והן כביקורת משלימה (מקדוגל).

טענתו של פרויד היא כי ההמון לעולם הוא פרימיטיבי (לה-בון), בהמתי, מונע מיצרים ודחפים ומשולח כל רסן והמון הופך להיות מאורגן (מקדוגל) רק כאשר יש לו את האינטרס הזה, לאורך זמן והפרטים יכולים להשפיע אחד על השני. לגבי השאלה האם ההמון מונע על ידי מנהיג או לא, הוא אומר שיש המון שיכול שיהיה מונהג על ידי אדם בשר ודם, על ידי תחליף למנהיג (כמו אל) או ללא מנהיג בכלל. אחד המרכיבים החיוניים ביותר של השפעת ההמון על הפרט הוא ההזדהות של הפרט עם ההמון (בכללותו) או עם המנהיג. בעזרת הזדהות זו ההמון מקריב מעצמו על מנת להשתייך להמון וזאת כי הוא רואה את ההמון כהשלכה של תסביך אדיפלי. המודל הקרוב ביותר לנושא ההזדהות על פי פרויד בהקשר של המון הוא "ההידבקות הנפשית"².

מושג נוסף חשוב הוא ההשאה, אם המדובר בהשאת ההמון את המנהיג (ובין היתר של הפרט את המנהיג) או השאת הפרט את ההמון. השאה היא למעשה אידיאליזציה והתמגנטות של אדם למישהו אחר, מעין הערצה מסוימת אך ברמה גבוהה יותר. ההשאה מושוות להיפנוזה של היחיד את היחיד או היפנוזה של היחיד על ידי ההמון. ברגע שהפרט נחשף להמון הוא מהופנט על ידי והוא נסחף ללא יכולת של שליטה על עצמו. בנקודה זו ההשפעה, משום שהיא השפעה של הרס ופרימיטיביות, גורמת להמון להפוך לבהמי יותר ולהיות שלוח רסן. אף בהמון מאורגן, בו הפרטים במבנה חברתי מוסדר, ברגע שההמון מתפרק נוצרת "פאניקה" בה הפרטים אינם יודעים מה מתרחש להם והם הופכים להמון פרימיטיבי.

פרויד טוען כי ההתייחסות של הפרט לחברה נוצרת לאור מודל "האב הקדמון"³ וכי לאחר מכן קמו בניו של האב להרגו וזאת משום יצר מיני לאמם ואחיותיהם. בנוגע למודל "האב הקדמון" מדובר במודל המזכיר את ההסתכלות המדינית של השמת מנהיג על עם. מודל זה של "הלווייתן"⁴ בו למעשה מבחינה מדינית מדובר במי שקמו והרגו את האב על מנת לבסס שליטה, לאו דווקא שליטה מינית כמו שטוען פרויד. טענה זו של מיניות אצל פרויד חוזרת כמוטיב שוב ושוב וגוזר שכל בסיס טיעוניו של פרויד טעונים דחפים ומיניות⁵. בעניין של ההמון הוא גורס כי הליבידו גורם לכך שהמנהיג וההמון משפיעים על הפרט עד לאידיאליזציה, כך שהפרט מושפע מההמון בצורה שהוא לא יכול להתנתק ממנו. כך למעשה עובר הפרט מורפולוגיה ונהיה חלק של אותו המון, אך אם הוא לבד הוא יהיה נאור, בעל מחשבות משלו ומפותח בצורה חיובית.

ב"טוטם וטאבו" אומר פרויד כי דווקא הנפש הפרימיטיבית יכולה להביא לכך שחשיבה של ההמון מתפתחת. פרויד מנסה להגדיר מהי חשיבה נורמלית ומהי חשיבה אבנורמלית וכי

² חוץ מההידבקות הנפשית שמייחסת לפרט הידבקות ממעשיו של הפרטים האחרים, מדבר פרויד גם על הזדהות עם אובייקט והזדהות והחפצת אובייקט, המתייחסים בעיקר לקשר בין אישי מאשר לקשר בין הפרט להמון.

³ אני רושמת מודל כי לא ברור על איזו תקופה מדובר, למשל לידיעתנו בעניין האמונה והאלוהות, לא היה אב קדמון אלא אלוהים ברא את העולם מהתחלה.

⁴ מודל "הלווייתן" הוא מושג במדעי המדינה המדבר על כך שקודם היה שבת בו אדם שלט ולאחר מכן הם פועלים נגדו כי הם רוצים את השליטה והכוח שלו.

⁵ בנקודה זו לא ברור מדוע טוען פרויד שהמושג "ארוס", המסמל את אל האהבה קופידון, הוא מושג מעודן של מיניות דווקא בהקשר האפלטוני. אפלטון כתב את המחזה "המשתה" כאשר מרכז הכתיבה היה על תשוקה גופנית ומיניות לילדים בני 12-18.

כאשר אנחנו מסתכלים בצורה רחבה על הסיפור ולא דווקא על הדמות המוצגת, ניתן לראות כי מנקודה בה היחיד סומך על עצמו ומכיר את התנהלותו, היציאה אל מעבר לאותו מקדש פרטי היא מסועפת ומסובכת. האדמה אינה משפיעה על הנהר שכן אין לה עניין בו, היא תוחמת למעשה את גדות הנהר ואותו אוקיינוס מקיף אותם. ניתן להקביל את זה להנחתו של פרויד בה כאשר היחיד יוצא אל ההמון הוא מתחיל להיות שלוח רסן. דווקא בנקודה זו אנחנו מגלים שהנחתו של פרויד באשר למערכת היחסים בין היחיד להמון היא מוטעית. למעשה, ההמון יוצר לעצמו במקדשו הפרטי בסיס מכאיב למדי, ואסביר מדוע.

הוצאת גווייתה של אותה אישה מן המים מסמלת לטעמי את השלדים של אותו ההמון. אנחנו נאבקים בעצמנו כל כך כדי שהחברה תקבל אותו כמו שאנחנו עד שאנחנו אפילו מוכנים לזרוק את עצמנו למים, ללא דעה האם המים בכלל עמוקים. בעוד שבמקרים מסוימים מדובר בהשאה ובאידיאליזציה, כפי שטוען פרויד, למעשה גם בעידן שלנו וגם בעידן של פרויד לא דובר רק במרכיבים אלו שגרמו לאדם להשתייך להמון מסוים. האדם מלא באינטרסים, הוא מלא גם ברגשות אחרים כמו הפחד, הפחד מהלא נודע. התהליך אשר עובר השייט עם עצמו עד לגילוי הגופה, ניתן לדמותו לאדם שעובר הליך נפשי סבוך עד לחשיפתו לחברה, להמון. הנהר (היחיד), הממוקם בין שתי יבשות המגבילות אותו, חושף את סודותיו בפני האדמה (ההמון) על מנת להביא לשחרור אותם שלדים שנמצאים בארון.

"השמכאן" מנקודת מבטו של פרויד

הסיפור "השמכאן" מדבר על הגיבור שנמצא בביתו הקט ורואה ספינות לבנות (ההמון) על נהר הסן. בנקודה זו הכול ברור ואותו גיבור שמח ועליז כאשר הוא בביתו. לפתע, הוא מתחיל לחלות ולדמיין דברים וכדי להינצל מהשפעות רעות מעצם היותו לבד הוא נוסע לעיר הגדולה על מנת לטעון את מצבריו הנפשיים. לאחר מכן חוזר אותו גיבור עליו, כאשר נהגו נדכא מלכתו ומשרתיו האחרים במצב נפשי תקין. כאשר הגיבור שם לב כי קשה לו ונפשו מתחילה לנדוד למקומות אחרים הוא חוזר לעיר הגדולה.

בפעם השנייה נתקל הגיבור בתופעה שאינה מוסברת והיא חדשה לו. פסיכולוג עושה ניסוי היפנוטי על בת דודתו והופך אותה ולו לרגע קט למישהי אחרת, שולל ממנה את העצמאות שלה וזורע בראשה רעיון מסוים. מה שבתחילה נראה בעיני הגיבור כעוד דבר של מה בכך הופך למערכת ייסורים כאשר השפעותיה של אותה היפנוזה מוצגת לו¹⁴. היחיד מבין שההמון, או לפחות פריטים ממנו, מסתדרים בצורה אחרת וכשם שהיה רחוק מהשפעותיו הוא כעת קרוב קרבה מסוכנת.

לאחר ההיפנוזה הגיבור שלנו חוזר לביתו, כעת הוא אינו בטוח שההמון ריפא אותו, הוא נחשף ליכולתו של האחר לעשות מניפולציה עליו. בנקודה זו הוא אף אינו חוזר למקומו הרגיל כפי שהוא מכיר אותו שכן כשם שהוא נרדף על ידי יצור כלשהו כך גם נוצרות שמועות על שכניו שנרדפים על ידי יצורים. יצריו של היחיד כשהוא לבדו גודשים אותו, הנוירוזה שולטת בו וככל

¹⁴ הכוונה כמובן היא לכך שלאחר שהוא משוכנע שבת דודתו לא תבקש את הכסף שאמר לה הפסיכולוג לבקש, היא מפתיחה את אותו גיבור וצצה בדיוק בשמונה בבוקר במלון שלו.

שכאשר היה יותר מתורבת עם אחרים, כעת הוא יצרי לגמרי. אין פלא שלאחר שהוא לבד ואין מי שירסן אותו הוא אפילו שורף את ביתו בעוד משרתיו כלואים בבית ולא ידוע מה עולה בגורלם.

בהחלטה רגעית מסתכל הגיבור על מה שעשה ונזכר כיצד הגיע אליו השמכאן. כאן מיוצג אותו יצור בתור "האני החדש" שהגיע על ידי הספינות, על ידי ההמון. השמכאן משופר יותר, הוא בלתי מנוצח, בן אלמוות, נוצץ יותר והגיבור מבין שאינו יכול לדור בכפיפה אחת עמו ומחליט כי עליו להרוג את עצמו דווקא כי השמכאן הוא משופר יותר. אקט זה של הקרבה אינו הקרבת העצמי העילאי לתוך ההמון הבהמתי, אלא הקרבה של האני הרגיל לגרסה משופרת. גרסה זו אינה אלא הגשמה של ההמון והשיפור "המבורך" אותו הוא מביא למי שנחשף ומעודד את הגעת ההמון אליו. במקום זה דווקא ההשפעה של ההמון על היחיד, בניגוד למחשבתו של פרויד, היא מבורכת רק שהיחיד דוחה אותה מכיוון שאינו רוצה לצאת החוצה למציאות.

סיפור "השמכאן" מתחבר לראות מבטו של פרויד על האני ורבידיו ועל ההמון, אבל זה נעשה בשניונים קלים באשר לתוצאות החיבור. גיבור הסיפור האגו, הוא למעשה זה אשר שולט במציאות כפי שהוא מכיר אותה, כאשר הוא מרגיש לא טוב נפשית ופיזית הוא יוצא לעיר הגדולה, לתרבות. האיד הוא המודחק הנמצא בחלק הלא מודע, אשר מתוכו עולים הפחדים של הגיבור שלנו וכאשר הוא אינו יודע מה מתרחש בתוך נפשו הוא נכנס לפאניקה. לא כמו פרויד, הפאניקה הזו היא אינה מהתפוררות של החברה, היא מחוסר היכולת של הגיבור לחפש באישיותו את הפן החרדתי ולמה זה קורה. הסופר אגו הוא מכלול הערכים של היחיד כאשר הוא פוגש בדודניתו שהפסיכולוג משתלט עליה והדבר פוגם באמונה של הגיבור.

לעומת ניתוח זה, עניין השפעת ההמון של פרויד מתפספס. השמכאן מגיע מן ההמון, הוא יוצר "אני חדש" טוב יותר. בעוד שפרויד מציג את האני כמקבל עליו את השפעות הבורות של ההמון כמובן מאליו ואף נמשך אליהן מרצון, בסיפור הדבר נסתר. הגיבור מתנגד לשמכאן, הוא מנסה להרגו ולבסוף כשהוא מבין שלא ניתן להרגו הוא מגיע למסקנה כי עליו למות. כאן שני דברים אצל פרויד צריכים התייחסות, הראשון הוא ההשפעה הבהמתית של ההמון, שדווקא בסיפור היא השפעה של יצירת אני חדש וטוב יותר. השני הוא היכולת של הגיבור לדחות מעליו את ההשפעה, שהיא דווקא דומה לפרויד. הגיבור מבין כי הוא מושפע בצורה אבסולוטית וזה החל בצורה שאינה מודעת, אך הוא מבין שההשפעה דווקא טובה.

השוואה בין הסיפורים וביקורת על פרויד

על מנת להראות כי פרויד אינו מסתכל על החברה מנקודה נכונה ועל ההשפעה של הפרט עליו, ביקורת ראשונה תתייחס דווקא להסתכלות על פרויד על החברה כפרימיטיבית באופן כולל. ההסתכלות הזו של פרויד על ההמון כפרימיטיבי היא לא רק כאשר ההמון נוצר אלא אף כאשר פרטים מחברה מסוימת נוטשים אותה ומקימים חברה אחרת. בנקודה זו לא מובן מדוע פרויד סובר כך, שיש צורך בזמן מסוים שההמון יצא מאופי פרימיטיבי. למשל, ארה"ב קמה לאחר שאנגלים רבים היגרו אליה, ומלכתחילה נלחמה בילידים הפרימיטיביים. בנקודה זו מדובר במי שנגרעו מהמון מסודר אחד והקימו המון אחר שמלכתחילה היה מאורגן וזאת על אף שהם עברו

פירוק. עניין זה סותר בנקודה מאוד משמעותית את ההחלטה של פרויד שכל המון שמתפרק נכנס ל"פאניקה" והופך לצורה הפרימיטיבית שלו.

להפך, אנחנו רואים שבעת הקמת מדינות התמורות של ההמון הן חזקות יותר ואז ההמון מתגבש משפעות מוסריות ותהומיות של הפרטים אחד על השני. לאחר מכן, כאשר המדינות כבר מגיעות לכמה שנים ונהיות חזקות, הדורות הבאים לאחר מכן מדדירים את ההתייחסות של אותו ההמון. אין המדובר רק על היום, תקופת ה"אח הגדול" של הפרטים שמשפיעים על ההמון, אלא גם בזמנו של פרויד. מדובר בזמן בו מלחמת העולם הראשונה התרחשה ודווקא הפרטים השייכים להמון הביאו להשפעה גדולה על היציאה למלחמה וטענו לסיום המלחמה.

מפליא שבסופו של יום בהשוואה בין שני הסיפורים לתיאוריות של פרויד, בסופו של יום המכנה המשוף בין הסיפורים סותר אותן. מכנה משותף זה הוא דווקא השפעתו של ההמון על היחיד בצורה חיובית. אם מדובר בכך שברגע שהיחיד ב"על המים" רק שומע קול של אחר הוא נאנח ויצרי הדחף שוקטים. הוא כבר אינו מפחד, הוא יודע שאיננו לבד. כך גם אנחנו מתוודעים לנושא הנורוזה, אך לא כפי שטען פרויד היא איננה מונעת מהשפעת ההמון על היחיד כשהוא חלק ממנו אלא דווקא עולה כאשר היחיד נמצא לבדו עם עצמו והוא מפחד מהעצמי שלו. כך ב"על המים" לפתע היחיד מפחד מכך שהוא אינו יכול להתמודד עם מקום המפלט שלו, הנהר עליו סומך, האני שלו. הוא צריך את הרגיעה של ההמון.

הדבר מתגבר ב"השמכאן" כאשר מדובר במי שהרגיעה שלו ביחס להמון למעשה משתנה על פי המחשבות שלו. בתחילה הוא זקוק להמון הנראה כאילו הוא מושיע, הוא רואה את אותן ספינות לבנות ונרגע כאשר הוא מבין שההמון שם, בטווח בטוח¹⁵. לא מכן היחיד זקוק להמון על מנת לספוג את ההשפעה החיובית ולהרגיע את הנורוזה, המתח¹⁶. לאחר מכן, כאשר מתוודע אותו יחיד לסגולות ההמון ויכולותיו בהבאה לכך שהאדם ישתנה¹⁷, הוא אינו אותו יחיד. לא מדובר במובן הבהמתי של המילה, כפי שמתאר את זה פרויד, אלא במובן שהיחיד קולט את ההתפתחות החברתית והמניפולציות שקיימות.

למעשה, ב"השמכאן" הנורוזה של היחיד מתגברת כאשר הוא מבין שההמון הביא את האני האחר, הטוב יותר, המרשים יותר וכאן אנחנו מגיעים לכך שהיחיד הוא הפרימיטיבי שאינו רוצה לצאת מבועתו זו¹⁸. כאן אנחנו מגיעים למעשה לנקודת הנחה הפוכה לפרויד ו"השמכאן" מציג שההמון לא גורם ליחיד להיות פרימיטיבי בתוכו, אלא היחיד הוא הפרימיטיבי שלא מוכן לוותר על האני הישן שלו לטובת האני החדש. לא רק זאת, האני הישן, הפחות טוב, שצריך לטעון מצברים נפשיים אצל ההמון, מעדיף להרוג את האני החדש כשהוא מודע לכך שהוא טוב יותר. ההחלטה על ההקרבה העצמית בסופו של יום אינה להיטמע עם ההמון ולהיות פרימיטיבי יותר, אלא להיות טוב יותר.

בשני המקרים האפקט הוא הפוך להנחה של פרויד את ההפרדה בין ההמון לפרט. בראשון ההמון (כפי שהוטעם) מיוצג על ידי "דיירי הרחובות" אליהם מתייחס השייט בביטול אך ברגע

¹⁵ זה בניגוד לכך שכשהוא מטייל ביער ורחוק מציוויליזציה הוא מתחיל לפחד מ"האני העצמי".

¹⁶ כאן אני מתכוונת לביקור הראשון של גיבור הסיפור "השמכאן" כאשר הוא נוסע לטעון את מצבריו הנפשיים.

¹⁷ היכולות זה למעשה ההיפנוזה, שמשנה את בת דודתו של אותו גיבור הסיפור.

¹⁸ השמכאן, המהווה את "האני החדש" לא מגולם מרגע היותו הגיבור לבד, שכן הוא לבד מתחילת הסיפור והוא מודע לכך שאותו יצור חדש הגיע עם ההמון החדש.

שהוא נתקל בבעיה הוא מתחנן שאחד מהם יצא ויעזור לו. בשני, היחיד מבין שההמון יצר כמוהו נשגב יותר והביא עליו "ברכה" כאשר הוא מנסה להתעלם ממנה ולהכות אותה. אין מדובר ביצירת האני הפרימיטיבי אלא ביצירת "אני" חדש על ידי ההמון או בעזרה של נציגי ההמון.

בנקודה זו קשה להסכים עם פרויד כאשר הוא מנסה לטעון דווקא על כך שהילדים מורידים את אביהם, ראש השבט, וזאת על מנת לתפוס את מקומו המיני. פרויד מחדיר את אותה המיניות לכל אספקט בחיים והוא אינו שם לב לדבר בסיסי מאוד, לא הכול קשור במיניות. לעיתים, האינטרסים גוברים על המיניות והילדים מונעים מכוח גדול יותר. למשל, ב"השמכאן" לא דובר במיניות, אלא בביקורת עצמית, לאור התנהלותו של ההמון. בהסתכלות לאחור אנחנו רואים שיש בהתנהגות של הגיבור מעין פחד מעצמו בתור "ראש השבט". הרי הגיבור בסיפור שלנו יכול לעשות ככל שירצה ואין הוא מוגבל מכיוון מסוים או לכיוון מסוים.

הביקורת העיקרית שלי על פרויד, שמובילה לכך שהשערת המחקר שלי היא נכונה, היא שפרויד אמנם מציג את האינדיבידואל בצורה מסוימת ובצורה מרובדת, אבל כאשר הוא קושר אותו לחברה נאבד קשר מסוים והוא סוטה ממסלולו. תחילה חשבתי לדבר על כך שלא כל בני האדם מונעים מיצר מין ותוקפנות, זאת מכיוון שיש אנשים שהם א-מיניים ויש אנשים שכלל אינם תוקפניים ורמת ההקרבה העצמית שלהם היא גבוהה עד מאוד. פרויד אמנם צודק בכך שישנם שני יצרים, האחד הוא הרצון לבנות את עצמנו והמנוגד הוא חוסר השליטה שלנו על הרס עצמי, אבל נקודת מבטו היא ספציפית מדי.

מכיוון שפרויד מחריג אנשים כאלו ומדבר על הכלל, אדון בביקורת שלי על היחיד "הנורמלי" אל מול ההמון. שני הסיפורים מדברים על מצבים שונים בהם אנשים שונים נזקקים לעזרתם של אחרים, בין אם זו עזרה רגעית (על המים) ובין אם זו עזרה מתמשכת והשתלשלות של מצבים (השמכאן). מנקודת מבטו של פרויד הוא מגדיר כי האינדיבידואל מושפע מהתנהגות החברה (ההמון) שחורגת מהנורמל וזאת על מנת להסביר מדוע יצורים אינדיבידואלים מאבדים את ה"אני" לטובת ההמון. כפי שהוסבר, בנקודה זו טוען פרויד כי הם מאבדים פן חיובי באישיות שלהם ומתמזגים אל הכלל שמשפיע עליהם ההפך.

הבעייתיות היא שבסופו של יום יש עדיין אינדיבידואלים וההמון אינו המון שווה, כאשר מדובר בחברות שונות. גם בימיו של פרויד המזרח לא דמה למערב ואנשים ערקו מצד לצד, אם בשל חוסר נוחות או אינטרסים אחרים. מעניין מדוע פרויד מבטל את זה שאנשים לעיתים מונעים מאינטרסים טהורים, כגון שליטה וכו' אבל עדיין לא רוצים להציב את עצמם בתור המנהיג. פרויד מסכים שלא כל האינדיבידואלים מאבדים את העצמיות שלהם לטובת ההמון ולכן, קשה להבין מדוע הוא גורס שהאיבוד העצמי הזה הוא תהליך טבעי ולא נשלט של הגוף. היה יאה יותר אם הוא היה מגדיר כי אנשים מחפשים המון על מנת להשתייך אליו כשהם מונעים מאינטרסים וירים שונים ולאחר ההשתייכות הם מתמקמים בנקודת השפעה ליצור המון משלהם.

ההנחה של פרויד אם כן מוטעית במקצת, שכן הוא מניח שאיבוד העצמי הוא תהליך יצרי ורגעי, אבל גם במישור הזה אנו נתקלים בהמון התנגדות של האינדיבידואל. המחשבה של פרויד יוצא שהיא מותאמת לאקלים האירופאי מאשר להסתכלות רוחבית על העולם. בעוד בגרמניה נשאו עיניים אל הרייך, במקומות אחרים החלו מהפכות תעשייתיות והעולם עבר ממצב של "ביתו

בביבליוגרפיה

- פרויד, ז'. (1925) "הפסיכולוגיה של ההמון והאנליזה של האני", תרגום: רסלינג (2009).
- פרויד, ז'. (1913) **טוטם וטאבו: "התאמות אחרות בין חיי הנפש של הפראים ושל הנוירוטים"** תרגום: רסלינג (2013).
- פרויד, ז'. **תרבות בלא נחת: ומסות אחרות** (תרגום: אריה בר; עריכה מדעית: ח. אורמיאן), תל אביב: דביר, תשמ"ח-1988.
- פרויד, ז'. **מעבר לעקרון העונג: ומסות אחרות** (תרגום: חיים איזק; עריכה מדעית: ח. אורמיאן), תל אביב: דביר, תשמ"ח-1988.
- פרויד, ז'. "האני והסתם" **כתבי זיגמונד פרויד**, תל אביב, דביר כרך ד' עמ' 138-170.